

Sluttrapport, oppdrag for ivaretagelse av sansetapgruppene

Innhold

1. Innledning og sammendrag	4
2. Forståelse av oppdraget	7
2.1. Rapportens oppbygning	7
3. Statpeds tjenestetilbud og samarbeid med andre aktører	9
3.1. Tjenester knyttet til enkeltbarn/-elever	9
3.2. Samisk spesialpedagogisk støtte – SEAD.....	9
3.3. Tjenester på systemnivå.....	10
3.4. Læremidler og læringsressurser.....	10
3.5. Strategiske satsinger	10
3.5.1. Utvikle kompetansetilbudet til Statpeds målgrupper	10
3.5.2. Anvendelse av læremiddel	11
3.6. Samarbeid med andre aktører	11
3.6.3. Pedagogisk psykologisk tjeneste.....	11
3.6.4. Spesialisthelsetjenesten.....	11
3.6.5. NAV Hjelpemidler og tilrettelegging	12
3.6.6. Universitet- og høgskolesektor	12
4. Utfordringsbildet.....	13
4.1. Utfordringer med å fange opp	14
4.1.1. Ulikheter i tilbud om screening og systematiske undersøkelser av syn og hørsel.....	14
4.1.2. Manglende oppdagerkompetanse	14
4.1.3. Manglende rutiner om samarbeid for å fange opp tidlig	15
4.2. Utfordringer med å følge opp	15
4.2.4. Kompetanseutfordringer i laget rundt barnet	15
4.2.5. Manglende tilgang på kompetanse.....	16
4.2.6. Mangel på kompetanse for å undervise elever med store synsnedsettelse	16
4.2.7. Manglende kompetanse bidrar til psykososiale utfordringer	17
4.2.8. Et uoversiktlig aktør bilde	17
4.2.9. Utfordringer knyttet til lov- og regelverk og elevers rettigheter	18
4.2.10. Usikkerhet om Statpeds rolle overfor laget rundt sanseapgruppene.....	19
5. Innsatser for å ivareta sanseapgruppene bedre	20

5.1. Innsatser innenfor Statpeds ansvarsområde	20
5.1.1. Utvikle en veiviser om sansetap for kommuner og fylkeskommuner.....	20
5.2. Innsatser innenfor kommunal sektors ansvarsområde.....	21
5.2.2. Interkommunalt samarbeid.....	21
5.2.3. Strukturer for tverrfaglig kommunalt samarbeid.....	22
5.2.4. Strategisk kompetanseplanlegging.....	22
5.2.5. Sansetap-team i PPT	23
5.2.6. Rutiner for å sikre gode overganger	23
5.2.7. Rutine for å undersøke sansetap ved henvisning til PPT.....	23
5.3. Styrke implementering av veiledere for koordinering, samarbeid og samordning.....	24
5.4. Innsatser i statlig utdanningssektor	24
5.4.8. Fleksible utdanningsløp	24
5.4.9. Tilskuddsordninger for utdanninger innen syns- og audiopedagogikk, punktskrift og tegnspråk	25
5.4.10. Sansetap i barnehagelærer- og lærerutdanninger og spesialpedagogiske utdanninger	25
5.4.11. Internasjonalt samarbeid om utdanninger og forskning på små og spesialiserte fagområder.....	25
5.4.12. Vurdere tilsyn og veiledning knyttet til rettighetene til sterkt svaksynte og blinde elever.....	25
5.5. Innsatser som kan omfatte endringer i opplæringsloven eller annet regelverk	26
5.5.13. Vurdere inntaksreglene for videregående opplæring	26
5.5.14. Vurdere kompetansebehov rundt sterkt svaksynte og blinde elever	26
5.6. Områder som berører helsesektor	26
5.6.15. Nasjonale faglige retningslinjer om hørsel og syn	27
5.6.16. Etablering av kvalitetsregister for syn.....	27
5.6.17. Vurdere tilsyn og veiledning knyttet til koordinering og samordning av tjenester til barn, unge og deres familier.....	27
6. Implementering og formidling	28
7. Organisering av arbeid med oppdraget	29
8. Kilder	30

1. Innledning og sammendrag

Denne rapporten er svar på oppdrag til Statped fra Kunnskapsdepartementet. Oppdraget var å: «ha dialog med kommuner og fylkeskommuner om hvordan sansetapgruppene kan ivaretas på en systematisk måte, slik at de fanges opp og følges opp raskt og godt gjennom hele barnehage- og opplæringsløpet. Relevante brukerorganisasjoner bør involveres i arbeidet»¹.

Rapporten gir en helhetlig oversikt over utfordringene aktørene som har deltatt i arbeidet opplever med å ivareta barn og unge med sansetap. Den presenterer konkrete forslag til løsninger som kan forbedre tjenestetilbudet i både kommunal og statlig sektor.

Rapporten bygger på dialog med kommuner, fylkeskommuner, KS, statsforvaltere, brukerorganisasjoner samt Statpeds erfaringsbaserte kunnskap. Det har vært avholdt flere innspillmøter og workshops. Dialogen har vært god og det har vært konstruktive prosesser. Selv om det kun er et utvalg kommuner og fylkeskommuner som har deltatt, erfarer vi at det er et bredt og godt fundert utfordringsbilde som presenteres. Det samsvarer godt med Statpeds egne erfaringer fra tjenesteyting der vi møter de fleste av landets kommuner og fylkeskommuner.

Kommuner og fylkeskommuner har et stort ansvar for å oppdage og følge opp barn og unge med sansetap. Statped har en sentral rolle som støttetjeneste for dem i dette arbeidet. Et gjennomgående budskap i denne prosessen har vært at Statped vil møte behovene for støtte med høy grad av fleksibilitet.

Utfordringsbildet preges av manglende tilgang på spesialisert kompetanse og utfordringer med å vedlikeholde denne kompetansen fordi sansetap er relativt lavfrekvent. Flere av kommunene og fylkeskommunene som har deltatt erfarer at det mangler gode rutiner for samarbeid. De opplever at regelverk for koordinering og samordning av tjenester blir for dårlig fulgt opp. Ansvarsfordelingen mellom de ulike aktørene oppleves også som uklar.

For å møte disse utfordringene presenterer rapporten et sett med løsningsforslag. Et sentralt tiltak Statped kan initiere, er utviklingen av en veiviser om sansetap for kommuner og fylkeskommuner. Veiviseren vil kunne bidra til å tydeliggjøre roller og ansvar, og gjøre nødvendig kompetanse og ressurser lettere tilgjengelige.

Vi mener at forslagene i rapporten, samlet sett, bygger opp under formålet med Fullføringsreformen. Det gjør den gjennom forslag om å styrke tidlig innsats, bedre samordningen av tjenester, skape et mer inkluderende opplæringstilbud og bedre overganger. Dette kan bidra til å redusere frafall og gi elever med sansetap mulighet til å gjennomføre utdanningen på normert tid.

Tabellen under gir en forkortet tematisk oppsummering av utfordringsbildet. Den skisserer også mulige tiltak og forslag til aktuelle aktører. Mer utfyllende bakgrunn og begrunnelse for forslagene og temaene som presenteres finnes i kapittel 4 og 5.

¹ Oppdrag 2021-002, gitt i tillegg nr. 3 til tildelingsbrev 29. juni 2021 med frist innen utgangen av 2024.

Utfordrings- bilde	Mulige innsatsområder for bedre ivaretagelse av sansetapgruppene	Aktuelle aktører
Manglende tilgang på kunnskap og kompetanse om sansetap i samfunnet	Lage en veiviser som gir kommuner og fylkeskommuner enkel tilgang til kompetanse, verktøy og ressurser. Strategiske satsinger for å styrke kompetansetilbud og anvendelse av læremidler. Tilpassede tjenester og samarbeid med kommuner og fylkeskommuner på individ- og systemnivå for å styrke kompetansen i laget rundt barnet*. Samarbeid med UH-sektor om studietilbud*.	Statped
	Vurdere muligheter for interkommunalt samarbeid for bedre tilgang på kompetanse. Strategisk planlegging for å sikre kompetanse til å fange opp og følge opp. Vurdere å etablere sansetap-team i PPT for å skape sterkere fagmiljø.	Kommuner/ fylkeskommuner
	Etablere kvalitetsregister for syn.	Spesialisthelse- tjenesten
	Fleksible utdanningsløp for å møte samfunnets behov for kompetanse. Tilskuddsordninger for utdanninger innen syns- og audiopedagogikk, punktskrift og tegnspråk.	Kunnskaps- departementet, Utdanningsdir., UH- sektor
	Styrke sansetap som tematikk i barnehage-/lærerutdanninger og spesialpedagogiske utdanninger. Internasjonalt samarbeid om utdanninger og forskning på små og spesialiserte fagområder.	Kunnskaps- departementet, UH- sektor
	Tilsyn og veiledning knyttet til rettighetene til sterkt svaksynte og blinde elever.	Kunnskapsdep., Utdanningsdir., statsforvalter
	Lage en veiviser som tydeliggjør hvem som er aktører og har ansvar for å følge opp barn og elever med sansetap. Samarbeid med spesialisthelsetjenesten om samordning av strakstilbud*. Samarbeid med NAV Hjelpemidler og tilrettelegging for å samordne tjenester*.	Statped
Manglende tverrfaglig samarbeid og koordinering, uklare roller og ansvar	Etablere strukturer for tverrfaglig kommunalt samarbeid for å sikre tidlig innsats og systematisk oppfølging. Rutiner for å sikre gode overganger.	Kommuner/ fylkeskommuner
	Styrke implementering av veiledere for koordinering og samordning.	Kommuner/ fylkeskommuner, stat og private aktører
	Tilsyn og veiledning knyttet samordning av tjenester til barn, unge og deres familier.	Helse- og omsorgs- dep., Helsedirektoratet, statsforvalter

Utfordrings- bilde	Mulige innsatsområder for bedre ivaretagelse av sansetapgruppene	Aktuelle aktører
Sansetap oppdages for sent	Vurdering av nasjonale faglige retningslinjer om hørsel og syn.	Helsedirektoratet, kommuner
	Etablere rutiner for å undersøke for sansetap ved henvisning til PPT.	Kommuner/ fylkeskommuner
Mulige barrierer i lov- og regelverk	Vurdere inntaksreglene for videregående opplæring for en bedre overgang og oppstart for elever med sansetap. Vurdere kompetansebehov rundt sterkt svaksynte og blinde elever.	Kunnskaps- departementet

*Allerede eksisterende aktiviteter og tilbud fra Statped.

2. Forståelse av oppdraget

Statped mottok i 2021 oppdraget «Føringer om nye rammer og gjennomføring av omstilling» fra Kunnskapsdepartementet, der en av føringene innebar å «*ha dialog med kommuner og fylkeskommuner om hvordan sansetapgruppene kan ivaretas på en systematisk måte, slik at de fanges opp og følges opp raskt og godt gjennom hele barnehage- og opplæringsløpet. Relevante brukerorganisasjoner bør involveres i arbeidet*».

Statpeds rolle i oppdraget har vært å samle ulike aktører og legge til rette for dialog og innspill. Vi har invitert kommuner, fylkeskommuner, faglig råd for PPT, KS, statsforvaltere, samt Statpeds faglige brukerråd for syn, hørsel, tegnspråk og kombinerte sansetap, i tillegg til egne ansatte, til innspillmøter og workshops. Hovedfokuset i oppdraget har vært barnehage- og opplæringsløpet, og derfor har aktører fra opplæringssektoren vært de primære deltakerne i denne dialogen. For nærmere detaljer om hvem som har deltatt, se kapittel 7.

Følgene problemstillinger har vært utgangspunkt for innspill og faglige drøftinger i dialogen med aktørene:

- Hvordan ser utfordringsbildet og behovene ut fra et brukerperspektiv, og i kommunen/fylkeskommunen?
- Hvordan fanges barn og elever med ulike sansetap opp?
- Hvordan samarbeides det på kommunalt/fylkeskommunalt nivå for å fange opp barn med sansetap tidlig?
- Hvordan arbeides det med kompetansebygging?
- Hvem har ansvarsområder i ulike livsfaser for barn/elever med sansetap? Hvilken kompetanse bør de inneha for å ivareta ansvaret?
- Hvordan dekker Statpeds tjenestetilbud kommuner og fylkeskommuners behov for støtte i ulike faser av barnehage- og opplæringsløpet?
- Hvordan kan forutsigbare tjenestekjeder se ut, innad og på tvers av forvaltningsnivåene?

Resultatet av dialogen og innspillene presenteres i denne rapporten gjennom et utfordringsbilde, og løsningsforslag som gjenspeiler dette.

2.1. Rapportens oppbygning

Dette kapittelet gjør rede for hvordan oppdraget er forstått, og hvordan rapporten er bygget opp. Kapittel 3 gir en oversikt over Statpeds samlede bidrag innenfor sansetapområdene.

Kapittel 4 presenterer utfordringsbildet og baserer seg på innspill vi har fått fra kommuner, fylkeskommuner, brukerorganisasjoner m.fl., samt tidligere utredninger og rapporter som er relevante for oppdraget. Vi viser også til Statpeds egne erfaringer fra praksisfeltet der det er relevant.

I kapittel 5 presenteres løsningsforslag som ulike innsatser som kan bidra til bedre og mer systematisk ivaretagelse av sansetapgruppene. Det som er *innenfor* Statpeds ansvarsområde har vi kategorisert som tiltak fordi vi har handlingsrom til å initiere, planlegge

og iverksette arbeidet på egenhånd, eller i samarbeid med andre. Innsatsene som ligger *utenfor* Statpeds ansvarsområde kategoriserer vi som forslag og anbefalinger fordi det vil være opp til andre aktører å følge opp.

Flere av forslagene i rapporten vil kreve ytterligere utredninger og/eller vurderinger, og mange vil kreve betydelig innsats fra aktuelle aktører. Vi tillater oss å foreslå hvem som kan være aktuelle aktører under hver av innsatsene i kapittel 5. Involvering av ulike interessenter og brukere i de videre prosessene vil være en viktig suksessfaktor for å sikre at barn og unge med sansetap får gode og samordnede tjenester til rett tid, i hele landet.

Kapittel 6 presenterer refleksjoner rundt den videre prosessen, med tanke på hvordan forslagene kan følges opp.

3. Statpeds tjenestetilbud og samarbeid med andre aktører

Statpeds hovedoppgave er å levere gode tjenester innen spesialpedagogikk, tegnspråkopplæring og læremiddelutvikling. Statped skal gi tjenester på små og særlig spesialiserte fagområder, og vil møte kommuner og fylkeskommuners behov for støtte i oppfølging av sansetapgruppene med stor grad av fleksibilitet. Innledningsvis presenterer vi derfor hva Statpeds samlede tilbud og innsatser rettet mot sansetapgruppene er, som en ramme for de videre beskrivelsene av utfordringsbildet og løsningsforslag.

3.1. Tjenester knyttet til enkeltbarn/-elever

Innenfor alle sansetapområdene tilbyr Statped kartleggings-, rådgivnings- og veiledningstjenester knyttet til enkeltbarn/-elever, basert på søknad fra PPT. Tjenestene tilpasses den enkeltes behov, og behovene i laget rundt barnet/eleven. Gjennom tjenestene gis veiledning og informasjon innen både pedagogisk- og teknisk tilrettelegging i barnehage, skole og videregående opplæring som skal bidra til inkluderende fellesskap og opplæring. Det gis også tjenester til lærlinger og lære kandidater og deltagere i voksenopplæring som har vedtak knyttet til opplæring. Anbefaling av hensiktsmessige pedagogisk materiell (i barnehage) og læremidler (i skole) samt digitale læringsressurser er en naturlig del av rådgivningen i alle tjenester rettet mot enkeltpersoner.

På fagområdet døvblindhet ivaretar Statped et oppdrag fra Helse Nord RHF, og vi er en del av Nasjonal kompetansetjeneste for døvblinde (NKDB). Gjennom NKDB tilbys utredning-, veiledning-/rådgivningstjenester og kompetansespredning knyttet til personer med medfødt eller tidlig ervervet døvblindhet, i et livsløpsperspektiv.

Statped er en alternativ opplæringsarena og gir deltidsopplæring i og på norsk tegnspråk for elever i grunnskolen med nedsatt hørsel, og som etter opplæringsloven har rett til tegnspråkopplæring. Parallelt gis det tilbud om tegnspråkkurs for foresatte og søsken, slik at hele familien kan lære seg, og bruke, norsk tegnspråk som et felles språk. Barn under opplæringspliktig alder, og som følger foresatte på kurs, ivaretas i et eget tegnspråklig «barnehagetilbud».

Statped har også gjennomført elevkurs for elever med nedsatt syn og hørsel og deres familier. Disse har vært til vurdering under omstillingsperioden, jf. nærmere beskrivelse i kapittel 4.2.9.4.

3.2. Samisk spesialpedagogisk støtte – SEAD

SEAD er en landsdekkende avdeling i Statped som bistår kommuner og fylkeskommuner med samisk spesialpedagogisk kompetanse. SEAD samarbeider med andre fagavdelinger for å sikre tilpassede tjenester til samiske brukere. Å tilrettelegge i barnehage og opplæring for samiske barn og elever med sansetap innebærer en særskilt kompleksitet fordi det er behov for kunnskap og ferdigheter innen samisk språk, kultur og identitet, i tillegg til syns- og hørselsfaglig kompetanse, og kompetanse om kombinerte sansetap.

3.3. Tjenester på systemnivå

På systemnivå tilbyr Statped innen alle fagområder en rekke ulike kompetanseutviklingstiltak til laget rundt barnet/eleven i form av kurs, webinarer, e-læringer, digitale læringsressurser, deltagelse i relevante nettverk mm. I tillegg er Spør oss Statpeds lavterskel veiledningstjeneste for drøfting av spesialpedagogiske utfordringer, med PPT som primær målgruppe. For å øke den tegnspråklige kompetansen i barnehager og skoler tilbyr Statped tegnspråkkurs for ansatte og lærere, samt deltagelse i profesjonsnettverk.

3.4. Læremidler og læringsressurser

Statped utvikler, tilrettelegger og produserer læremidler for tegnspråkbrukere og for blinde/sterkt svaksynte elever ut fra et meldt behov fra sektor. Læremidlene tilgjengeliggjøres via læremiddelportalen på statped.no, og gjøres kjent ved å gjennomføre seminarer for skoler. Vi utvikler læringsressurser for kompetanseutvikling til laget rundt barnet/eleven, og utvikler særskilt tilrettelagte læremidler og pedagogisk materiell for barn i alderen 0 til 6 år.

Det er et krav at digitale læremidler skal være universelt utformet (UU) slik at de er tilgjengelige for alle elevene. Statped bidrar med kompetanse på ulike områder og arenaer som gjelder universell utforming av læremidler og læringsressurser slik som:

- deltagelse i Standard Norge sin komité SNK607 som har som målsetting å lage standarder for universell utforming og finne beste praksiser på innholdskomponenter i digitale læremidler
- deltagelse i KS sitt Skolesec
- bidrag/deltagelse i utredning av nasjonal støttetjeneste
- workshoper for innholdsprodusenter om pedagogisk bruk av digitale læringsressurser

3.5. Strategiske satsinger

Statpeds virksomhetsstrategi 2023-2027² beskriver seks innsatsområder som skal styrkes de kommende årene. Under trekker vi frem to innsatsområder som er spesielt relevante når det gjelder ivaretagelse av sansetapgruppene.

3.5.1. Utvikle kompetansetilbudet til Statpeds målgrupper

Statped setter i 2024-25 i gang en strategisk satsing for å styrke det kunnskapsbaserte og praksisnære kompetansetilbudet som treffer kommuner og fylkeskommuners behov både innen sansetapområdene og de øvrige fagområdene. Satsingen skal bidra til at Statped oppleves som en synlig, tilgjengelig og relevant kompetansebygger i sektor, og at tjenestetilbudet er oversiktlig og bidrar til å skape gode planforutsetninger for ulike målgrupper.

Arbeid med utvikling av e-læring og læringsressurser innenfor sansetapområdene er igangsett gjennom øremerkede midler til læremiddelsatsningen i 2023 og 2024. Barnehage,

² [Statped strategi 2023-2027](#)

skole og PPT er primærmålgruppe, ressursene vil også være tilgjengelig for foresatte og andre samarbeidsparter.

3.5.2. Anvendelse av læremiddel

Statped skal de neste årene styrke kompetansen til barnehagelærere og lærere i å anvende læremiddel for blinde, svaksynte og tegnspråklige. Det innebærer å:

- bidra til at det utvikles kunnskapsgrunnlag om hvordan digitale læremidler hemmer og fremmer opplæringen for blinde og sterkt svaksynte elever.
- bidra til at det utvikles kunnskapsgrunnlag om læremidler til tegnspråklige
- videreutvikle kunnskapsgrunnlaget for å treffe godt med å tilrettelegge læringsressurser for kompetanseutvikling om faglig tilrettelegging for blinde og sterkt svaksynte og tegnspråklige.
- få frem behov og erfaringer fra pedagoger som arbeider innen feltet for å kunne utvikle adekvate læremidler til døvblinde elever.

3.6. Samarbeid med andre aktører

Statped samarbeider systematisk med andre aktører både i og utenfor opplæringssektor. Under omtaler vi kort samarbeid med relevans for ivaretagelse av sansetapgruppene.

3.6.3. Pedagogisk psykologisk tjeneste

Systematisk deltagelse i PPT-ledernettsverk har høy prioritet i Statped. Dette er effektive arenaer som fremmer samarbeid og koordinering og som gir Statped verdifull innsikt i kommunenes behov, spesielt med tanke på lokale forhold i barnehager og skoler.

Statped ønsker å være en samarbeidspart også i andre nettverk med PPT, både for å være en kompetanse- og drøftingspart i faglige spørsmål, og for å fange opp hva behovene for kompetanse i sektor er. Slike nettverk kan også involvere pedagogisk personale i barnehager og skoler, inkl. voksenopplæringstilbud, som følger opp/underviser barn og elever med sansetap.

3.6.4. Spesialisthelsetjenesten

Rammeverket for samarbeid mellom Statped og spesialisthelsetjenesten er ferdigstilt. Det danner grunnlag for et forutsigbart og likeverdig tjenestetilbud i hele landet.

Statpeds strakstjenester innenfor sansetapområdene er et samordnet tilbud fra Statped og spesialisthelsetjenesten. Tilbudet består av samtaler når noen nylig har fått alvorlig nedsatt syn eller er blitt blind, nylig fått et hørselstap, ervervet hjerneskade eller kombinerte syns- og hørselstap. Strakstilbudet er et avgrenset tilbud i en tidlig fase. Ved behov for videre oppfølging, kan PPT i brukerens bostedskommune sende en søknad til Statped.

Samarbeidsavtaler med tilhørende samhandlingsrutiner om bl.a. strakstilbud innen syn og hørsel implementeres høsten 2024.

Det er nylig påbegynt et arbeid for å ramme inn samarbeidet mellom Statped og habiliteringstjenesten. Dette arbeidet vil ha betydning for oppfølgingen av barn og unge med

sansetap kombinert med mer sammensatte vansker.

3.6.5. NAV Hjelpemidler og tilrettelegging

Mange kommuner og fylkeskommuner har behov for faglig støtte både fra Statped og NAV Hjelpemiddelsentraler, når det gjelder pedagogisk bruk og teknisk støtte rundt hjelpemidler til barn og elever med sansetap. Det er nylig inngått en landsdekkende samarbeidsavtale mellom Statped og NAV Hjelpemidler og tilrettelegging. Samarbeidsavtalen skal bidra til samarbeid om barn og elever med behov for hjelpemidler, og om kurs og nettverksarbeid. Den skal bidra til avklarte roller og ansvar ved hjelpemiddelutprøving, og mer enhetlig praksis i hele landet.

3.6.6. Universitet- og høgskolesektor

Statped bidrar i etablerte utdanninger innen sansetap og er med å diskutere utviklingen av framtidige tilbud. Vi vil videreutvikle samarbeid med relevante utdanningsinstitusjoner, og ønsker å bidra med vår praksisnære kunnskap. Vi bidrar gjerne i tiltak der Statped og universitet- og høgskolesektor (UH-sektor) som aktører kan se på en helhetlig vurdering av kompetansebehovene.

4. Utfordringsbildet

Utfordringsbildet som presenteres her bygger på dialogen med kommuner, fylkeskommuner, brukerorganisasjoner m.fl. samt Statpeds erfaringsbaserte kunnskap. Innspillene vi har fått bekrefter at utfordringsbildet som ble beskrevet i Helsedirektoratets kartlegging av situasjonen til barn og unge med sansetap fra 2011, fortsatt er gjeldende (Rambøll, 2011). En felles hovedutfordring på tvers av sansetapgruppene er manglende tilgang på syns- og audiopedagogisk kompetanse i samfunnet. Det mangler også kompetanse innen kombinerte sansetap og døvblindhet, og kunnskap om disse som egne fagområder er begrenset. Det er krevende for kommuner og fylkeskommuner å bygge og vedlikeholde kompetanse på disse områdene fordi det er så lavfrekvent. Overganger mellom barnehage og de ulike opplærings- og forvaltningsnivåene er særlig sårbare, og barns og elevers rettigheter til et forsvarlig og tilpasset barnehage- og opplæringstilbud kommer under press. Fylkeskommunale PPT erfarer at mange elever med lette til moderate sansetap ikke henvender seg til PPT i overgang fra ungdomsskole til videregående opplæring. Det gjør at det kan være tilfeldig hvilken oppfølging disse elevene, lærlingene og lære kandidatene får i videregående skole og i opplæring i bedrift. Det er i tråd med Statpeds erfaringer. Det samme gjelder for deltakere i voksenopplæring. Statped erfarer at mange voksenopplæringstilbud har lite eller ingen samarbeid med PPT, og dermed har de liten kjennskap til Statped.

Utfordringsbildet handler også om manglende rutiner for samarbeid, og manglende etterlevelse av regelverk for koordinering og samordning av tjenester. En rekke aktører er involvert og ansvar og roller oppleves derfor som utydelige. Mange foresatte opplever fortsatt at de må være koordinator for egne barn og at det er vanskelig å navigere i et komplekst tjenestelandskap.

Samtidig er det ulike problemstillinger som preger utfordringsbildet for de ulike sansetapgruppene. Når det gjelder barn og unge med store synsnedsettelse og blindhet er det utfordrende for kommunene å utvikle spisskompetanse på kompenserte tiltak, teknikker og punktskriftopplæring for denne målgruppen. Barn og elever med moderat synsnedsettelse oppdages ofte sent, og mangel på synspedagogisk kompetanse i barnehager og skoler fører til utilstrekkelig tilrettelegging og oppfølging. Mer enn halvparten av barn og unge med synsnedsettelse har tilleggsvansker, noe som krever ytterligere tilrettelegging (Haugen, Bredrup, & Rødahl, 2016). Tidligere utredninger fra Statped anslår at rundt 60-70 % av barn med sammensatte vansker også har synsnedsettelse. Tilgang til universelt utformede digitale læremidler representerer også en særlig utfordring for denne elevgruppen.

For barn og unge med nedsatt hørsel er det utfordringer knyttet til den store gruppen av barn og elever med milde til moderate hørselstap, som ofte ikke blir viet tilstrekkelig oppmerksomhet. Manglende audiopedagogisk kompetanse i barnehager og skoler fører til at disse barna og elevene ikke får nødvendig tilrettelegging og oppfølging. Det er også en utfordring at en del hørselstap ikke blir avdekket ved fødselen og at det mangler kompetanse til å avdekke/videreformidle behov for utredning av dette.

For tegnspråklige barn og elever er mangelen på tegnspråklig kompetanse prekær. Språkløven slår fast at norsk tegnspråk er det nasjonale tegnspråket i Norge, og at det «som språkleg og kulturelt uttrykk» er «likeverdig med norsk». Til tross for økt formalisering og

anerkjennelse så står norsk tegnspråk under press. NOU 2023:20, Tegnspråk for livet, viser til at norsk tegnspråk som opplæringspråk står svakt, og at det er en kritisk mangel på språklig kompetente lærere.

For barn og elever med kombinerte sansetap er en særskilt utfordring at det mangler både kunnskap og kompetanse om hvordan vanskene forsterkes ved kombinerte sansetap. Det er også mangel på rutiner for å undersøke både syns- og hørselssansen når ett sansetap er oppdaget. Også for denne elevgruppen er tilgang til universelt utformede digitale læremidler en særlig utfordring.

4.1. Utfordringer med å fange opp

Manglende gjenkjenning og forståelse for barns syns- og hørselsnedsettelse, eller kombinerte sansetap, kan føre til at det settes inn tiltak rettet mot atferd, lesevaner eller generelle lærevaner, i stedet for nødvendig syns- og audiopedagogisk tilrettelegging.

I de følgende delkapitlene presenteres utfordringene som har kommet frem gjennom dette arbeidet som gjør at vi i dag ikke klarer å fange opp alle barn og unge med sansetap tidlig nok.

4.1.1. Ulikheter i tilbud om screening og systematiske undersøkelser av syn og hørsel

Alle nyfødte får tilbud om screening av hørsel i spesialisthelsetjenesten i løpet av 1–3 dager etter fødsel. Hensikten er å oppdage døvhet og store hørselstap så tidlig som mulig, slik at det kan settes i gang tiltak og behandling (Helsedirektoratet, 2024). Både Statped, kommuner og faglig brukerråd hørsel erfarer at nasjonal faglig retningslinje for hørsel hos små barn 0-3 år gjør at barn i denne aldersgruppen fanges opp og er godt ivaretatt fordi retningslinjen er tydelig på hvem som har ansvar og hvilke aktører som skal samarbeide om oppfølging av disse barna. Samtidig ser både brukerorganisasjoner og Statped at en del hørselstap oppdages for sent. Brukerorganisasjonene har spilt inn behov for en revidert retningslinje som også gjelder for eldre barn, for å sikre tidlig innsats etter fylte tre år, og for tydeliggjøring av ansvar for oppfølging.

Det er ikke samme tilbud om screening av synet hos små barn. For at screening av syn skal sikres, må helsestasjonen følge anbefalingene gitt i nasjonal faglig retningslinje for helsestasjon 0-5 år om synsvurdering. Her er det anbefalt å vurdere barnets syn ved hjemmebesøk 7-10 dager etter fødsel og ved konsultasjonene ved 6 uker, 3 måneder, 6 måneder, 1 år og 2 år. Så lenge det ikke er et standardisert krav, men en anbefaling, kan dette føre til ulik praksis. Det medfører at enkelte barn med synsnedsettelse blir oppdaget for sent. I tillegg indikerer forskning at mange skolebarn har uoppdagede synsvansker fordi de ikke selv er klar over at de ser dårlig (Falkenberg, Langaas & Svarverud, 2019).

4.1.2. Manglende oppdagerkompetanse

Kommunene som har deltatt i dette arbeidet har etterlyst tydeligere signaler om hvilken kompetanse de bør ha for å ivareta ansvaret for å oppdage og gjenkjenne sansetap som ikke er oppdaget ved fødsel. Det er mer utfordrende å oppdage og fange opp moderate sansetap, og når sansetapet oppstår senere i barndommen eller ungdomsårene. Det mangler både

oppdager- og kartleggingskompetanse i kommunene.

4.1.3. Manglende rutiner om samarbeid for å fange opp tidlig

Innspill i dette arbeidet viser at det i stor grad mangler gode rutiner for samarbeid om sansetapgruppene både innad i kommunen/fylkeskommunen, og på tvers av kommuner, sektorer og forvaltningsnivå. PPT gir uttrykk for at det ofte tar lang tid før de får tilmeldt saker når sansetap oppdages, og de settes dermed ikke i stand til å veilede og sette i verk tilretteleggende tiltak. Det er også kommet innspill fra kommunale aktører om at taushetsplikten er en barriere for samarbeid både innad og på tvers av forvaltningsnivå.

Kommuner som arbeider etter BTI-modellen³ (bedre tverrfaglig innsats) erfarer at de har gode systemer for å kvalitetssikre helhetlig og koordinert innsats i oppfølgingen av barn og unge. Likevel opplever også de at det er en utfordring å få til gode rutiner for samhandling med spesialisthelsetjenesten.

Å utvikle rutiner og møteplasser for samarbeid, informasjon og kompetanseutvikling på tvers av fag, nivåer og sektorer anses som koordinerende enhets kjernevirksomhet, jf. Nasjonal veileder for rehabilitering, habilitering, individuell plan og koordinator (Helsedirektoratet, 2015). Basert på innspillene i dette arbeidet synes koordinerende enhet å fungere svært ulikt rundt i landet. Flere kommuner erfarer at informasjonsflyten fra spesialisthelsetjenesten til kommunen er mangelfull når det gjelder melding om barn med nyoppdaget eller progredierende sansetap.

Kommunale aktører opplever også et behov for samarbeidsarenaer for å arbeide med rutiner, felles forståelse og kompetanseutvikling i kommunen, og mellom kommunen og fylkeskommunen og andre aktører.

Statpeds faglige brukerråd fremhever at det oppleves uklart for foresatte hvor de skal henvende seg hvis de mistenker at barnet har nedsatt syn eller hørsel, eller hvis barnehage/skole uttrykker mistanke om det til foresatte.

4.2. Utfordringer med å følge opp

Barn og elever med sansetap er en mangfoldig og sammensatt gruppe, med svært ulike behov for oppfølging, tilrettelegging, tilpasning av læremidler og hjelpemidler. Både syns- og hørselssansen er viktig for barns tidlige utvikling på mange ulike områder som kommunikasjon og samspill, motorisk utvikling, lek og læring.

Dette kapittelet utdyper momenter i utfordringsbildet som er kommet frem i dette arbeidet om oppfølging av sansetapgruppene.

4.2.4. Kompetanseutfordringer i laget rundt barnet

For mange kommuner går det år mellom hver gang de får et barn med alvorlig syns- eller hørselsnedsettelse eller kombinerte sansetap og det vil først være aktuelt å skaffe seg kompetansen når behovet oppstår. Større kompetansesatsinger har i praksis rettet seg inn mot de store vanskegruppene. Det har for eksempel ikke per nå kommet forespørsler fra

³ [Bedre Tverrfaglig Innsats - BTI - forebygging.no](https://www.bedre-tverrfaglig-innsats.no)

kommunene i kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis⁴ om tiltak innenfor sansetapområdene.

Innspill fra aktørene som har deltatt i dette arbeidet, og Statpeds erfaringer fra tjenesteyting, peker på at manglende kompetanse, på både leder- og tjenesteutøvernivå i kommuner og fylkeskommuner, fører til at barn og elever ikke alltid får den oppfølgingen de har behov for gjennom opplæringsløpet. Kommunale aktører og brukerorganisasjoner har uttrykt at det er en utfordring at kommuner ikke er klar over egne mangler på kompetanse. De vet ikke hva de skal se etter eller etterspørre, og tar dermed ikke initiativ til å bygge kompetanse. Fylkeskommunal PPT som har deltatt i arbeidet erfarer også at skoler mangler kompetanse til å forstå elevers behov for tilrettelegging, når eleven tilsynelatende mestrer det faglige. Det erfares også at det mange steder mangler rutiner i skolene for hva de bør gjøre dersom de får tilmeldt elever med sansetap, hvor de kan henvende seg for å få tilgang til kompetanse m.m.

Det vises til manglende kjennskap til barns/elevers rettigheter og til Statpeds tjenestetilbud. I tillegg er det uttrykt at det er utfordringer med holdninger og vilje til å prioritere å bruke relativt store ressurser på kompetansebygging m.m. på en svært liten elevgruppe.

4.2.5. Manglende tilgang på kompetanse

Manglende tilgang på kompetanse er en av hovedutfordringene når det gjelder god ivaretagelse av sansetapgruppene. Det er få syns- og audiopedagogutdanninger i Norge, og det er mangel på denne kompetansen både i opplærings-, velferds- og helsesektor. Studier innenfor synspedagogikk gis i dag kun som moduler i et erfaringsbasert masterprogram. Dette faller inn under etter- og videreutdanning og medfører høy studieavgift. Det finnes ingen utdanninger som gir kompetanse i kombinerte sansetap og døvblindhet i Norge, og fagmiljøene nasjonalt er svært små og sårbare.

Det er stor mangel på tegnspråkkompetanse i kombinasjon med pedagogisk kompetanse. Det er begrenset utdanningstilbud innen norsk tegnspråk og særlig i kombinasjon med pedagogisk kompetanse, som gjør at det er vanskelig å rekruttere lærere i skolen og pedagoger i barnehagen som innfrir kompetansekravene for å undervise eller gi opplæring i norsk tegnspråk. Når det gjelder Kompetanse for Kvalitet-ordningen er det en utfordring at opptakskrav er endret uten at det er erstattet med andre tilbud. Dette gjør det utfordrende for kommuner å imøtekomme kompetansekrav for faglærere.

Den enkelte kommune/fylkeskommunes økonomi spiller også inn på muligheten til å skaffe nødvendig kompetanse f.eks. ved å delta på kurs eller etter- og videreutdanningstilbud.

4.2.6. Mangel på kompetanse for å undervise elever med store synsnedsettelse

Synspedagogisk kompetanse er, i tillegg til undervisningskompetanse, nødvendig for å kunne tilrettelegge for sterkt svaksynte og blinde elever. Dette gjelder både fysisk og pedagogisk tilrettelegging, og tilrettelegging i enkeltfag. Både kommunale aktører og brukerorganisasjoner har i dette arbeidet uttrykt en bekymring for at elever med

⁴ [Kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis | udir.no](https://www.udir.no/kompetanselofet-for-spesialpedagogikk-og-inkluderende-praksis)

synsnedsettelse ikke får den kvaliteten i opplæringen de har rett på. Dette samsvarer med Statpeds erfaringer, og den samme bekymringen sees der elever har kombinerte syns- og hørselstap.

Det er ikke krav til lærere som underviser sterkt svaksynte/blinde elever om formell eller uformell synspedagogisk kompetanse. Aktørene som har deltatt i arbeidet gir uttrykk for at mange skoler med elever med alvorlige synsnedsettelse mangler tilstrekkelig kompetanse i å tilrettelegge undervisningen i et inkluderende læringsmiljø, og støtte eleven i bruk av kompenserende ferdigheter (punktskrift, bruk av tekniske hjelpemidler, mobilitet mv.).

Faglig brukerråd syn i Statped uttrykker at sterkt svaksynte og blinde elever har fått vedtak om spesialundervisning etter Opplæringsloven §5-1, når de heller skulle hatt vedtak om nødvendig opplæring i punktskrift og opplæring i bruk av nødvendige tekniske hjelpemiddel jf. Opplæringsloven §2-14 og §3-10 (tidligere opplæringslov). De erfarer også at opplæring i punktskrift, mobilitet og tekniske hjelpemidler utføres av fagarbeidere, assistenter og/eller pedagoger uten tilstrekkelig kompetanse. Brukerorganisasjonene opplever også at det stilles lavere faglige forventninger til elevene med sansetap, noe som kan påvirke kvaliteten på tilbudet de mottar i barnehage og skole. Brukerrådets tilbakemeldinger er i tråd med det Statped erfarer i sitt rådgivningsarbeid.

Videre vektlegger brukerrådet at foresatte har både en rett og plikt til å følge opp sine barn i skolen, og at de derfor må sikres tilstrekkelig kompetanse og veiledning i kompenserende ferdigheter (punktskrift, IKT, mobilitet). Kunnskap og ferdigheter hos foresatte vil bidra til at barna får en større mulighet til å delta på en likeverdig måte i utvikling og opplæring.

Utdanningsdirektoratets oppsummering av statsforvalternes tilsyn med barnehage- og opplæringsområdet for 2023 omtaler ikke brudd på §2-14 og §3-10 spesifikt, men mange tilsyn avdekket at barnehage, skole eller kommunen ikke gav hjelp eller tilrettelegging med det innhold, varighet, omfang eller med den organisering som er bestemt i vedtakene. Hjelpen ble i mange tilfeller heller ikke gjennomført av ansatte med riktig kompetanse, og hjelpen ble ikke gjennomført slik at barnets eller elevens beste ble ivarettatt (Utdanningsdirektoratet, 2024).

4.2.7. Manglende kompetanse bidrar til psykososiale utfordringer

Å falle utenfor fellesskapet i utdanning og arbeidsliv er en stor risikofaktor i samfunnet vårt (OECD, 2018). Vi vet at barn og unge med funksjonsnedsettelse er en sårbar og utsatt gruppe og har større risiko for å bli utsatt for mobbing (Unge funksjonshemmede, 2020; Barneombudet, 2017). I en kartlegging utført av Norges Blindforbund i 2014 kom det frem at 40 prosent av synshemmede barn i alderen 8 til 18 år hadde blitt mobbet. Tre av fire av disse barna mente at mobbingen var direkte knyttet til deres synsnedsettelse, og at skolen ikke gjorde tilstrekkelig for å stoppe mobbingen (Norges Blindforbund, 2016). Manglende kunnskap og kompetanse i barnehage og skole om sansetap og inkludering kan bidra til fordommer og utenforskap.

4.2.8. Et uoversiktlig aktørbilde

Det er behov for å klargjøre forventninger mellom aktørene som er involvert i tjenestetilbudet rundt sansetapgruppene knyttet til ansvar, kompetanse og samarbeid. Det pekes på flere utfordringer ved samhandling på tvers av sektorer og forvaltningsnivå. Det gjelder mangelfull

informasjonsflyt innad i kommune/fylkeskommune, på tvers av opplæringsnivå, mellom spesialisthelsetjeneste og kommunen, uklar grenseoppgang mellom ulike avdelinger i sykehusene, habiliteringstjenesten og Statped.

4.2.9. Utfordringer knyttet til lov- og regelverk og elevers rettigheter

Dette kapittelet beskriver områder i ulike lov- og regelverk som vurderes å bidra til utfordringer i oppfølgingen av elever med sansetap. Siden det er en overgangsperiode mellom ny og gammel opplæringslov, beskriver vi her utfordringer ved begge lovverk.

4.2.9.1. Inntaksregler for videregående opplæring er en barriere for gode overganger

Både kommuner, fylkeskommuner og Statped erfarer at inntaksreglene for videregående opplæring er en barriere for gode overganger mellom ungdomsskolen og videregående opplæring. Videregående opplæringsarenaer gis i praksis svært liten tid til å tilegne seg nødvendig kompetanse, gjøre nødvendige praktiske og tekniske tilpasninger, og planlegge for en god oppstart.

4.2.9.2. Utfordringer knyttet til universell utforming av læremidler

Innføring av nytt læreplanverk med stor metodefrihet i 2020 medførte en sterk økning i bruk av digitale læremidler. Svært få av disse læremidlene var/er universelt utformet.

Rundebordskonferansene arrangert av Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) i perioden 2022-2024 har pekt på flere utfordringer som særlig rammer elever med alvorlige synsnedsettelse. Det handler bl.a. om at elever ikke får oppfylt sin rett til opplæring fordi de ikke har tilgang til tilpassede læremidler, at regelverket er mangelfullt og at det ikke får konsekvenser om det ikke blir fulgt, jf. også UU-tilsynets nylige rapport (UU-tilsynet, 2024).

4.2.9.3. Tverrfaglig og tverrsektorielt samarbeid fungerer ikke etter intensjonen

I 2022 ble det vedtatt flere endringer og bestemmelser i velferdslovgivningen som skal bidra til å styrke tverrfaglig og tverrsektoriell oppfølging av utsatte barn, unge og deres familier⁵.

Innspillene fra kommuner og fylkeskommuner tyder på at det er behov ytterligere og mer systematisk implementering av lovverket og veilederen *Samarbeid om tjenester til barn, unge og deres familier*. Flere kommuner opplever at det er uklarheter om hva som er kommunens plikt til samordning, hva som er barnekoordinators funksjon, og hvem som har rett på barnekoordinator vs. en alminnelig koordinator.

Statped erfarer at det er særlige utfordringer knyttet til at flerspråklige barn/elever ikke får opprettet koordinator/barnekoordinator, og at de dermed ikke får tilgang til nødvendige tjenester.

Statpeds faglige brukerråd for hørsel, tegnspråk og kombinerte sansetap er bekymret for at mange barn og elever med «bare» et sansetap ikke vil oppfylle vilkårene for rett til

⁵ Endringer og nye bestemmelser i helse- og omsorgstjenesteloven, spesialisthelsetjenesteloven, psykisk helsevernloven, tannhelsetjenesteloven, pasient- og brukerrettighetsloven, barnevernsloven, barnehageloven, opplæringsloven, privatskoleloven, sosialtjenesteloven, NAV-loven, krisesenterloven, familievernkontorloven og integreringsloven.

barnekoordinator/alminnelig koordinator.

De faglige brukerrådene påpeker også at foresatte opplever at de i for liten grad involveres og får en rolle i laget rundt barnet/eleven, og at barnets stemme ikke tas hensyn til i tilstrekkelig grad.

4.2.9.4. Elevkurs for elever med nedsatt syn og hørsel

Brukerorganisasjonene legger vekt på at mange av elevene med sansetap strever, fordi de ikke får et tilstrekkelig tilbud lokalt. Organisasjonene understreker derfor at det er behov for en tilpasset læringsarena, der også det sosiale fellesskapet er en viktig målsetting.

Statpeds elevkurs innen syn og hørsel har vært under vurdering i omstillingsperioden. En av hovedutfordringene med elevkursene slik de er organisert og gjennomført inntil nå er at de ikke er hjemlet i et regelverk. Dette har både pedagogiske, økonomiske og juridiske konsekvenser, slik det er synliggjort i vårt notat til Kunnskapsdepartementet av 15.3.2024. Hvilke(t) regelverk som skal regulere et slikt tilbud har konsekvenser for tjenestemottakerens rettigheter, og det er behov for å få avklart dette, jf. Statpeds notat til Kunnskapsdepartementet av 4.6.2024.

Statped mener at behovet til barn og elever med sansetap og deres foresatte må vurderes i et mer helhetlig perspektiv, der man ser på formålet med tjenestetilbudet fra både helse, opplæring og tilpasningskursene finansiert gjennom Nav. Det er flere aktører som kan ivareta deler av det som i dag er elevkurs. Hvilke aktører som er mest relevante, er avhengig av formålet med kursene.

Statped kommer ikke med ytterligere anbefalinger i denne rapporten, men viser til notat til Kunnskapsdepartementet av 4.6.2024, der vi foreslår alternative måter å gjennomføre kurs for elever.

4.2.10. Usikkerhet om Statpeds rolle overfor laget rundt sansetapgruppene

Kommuner og fylkeskommuner av ulik størrelse, på tvers av geografi, uttrykker at det er helt nødvendig med samarbeid, støtte og enkel tilgang til tjenester fra Statped innenfor sansetapområdene. Dette gjelder for barn/elever med behov for varige tilretteleggingstiltak, men også når det «bare» er behov for særskilt tilrettelegging, slik tilfellet er for mange med moderate sansetap f.eks. ved overganger eller ved bytte av barnehage og skole, samt innad i videregående skole og for lærlinger.

Enkelte kommuner har uttrykt bekymring for at samarbeidet med Statped vil preges av mer kortvarige intervensjoner etter omstillingen, og at lokal/regional kunnskap blir svekket pga. Statpeds nye organisering. Noen kommuner melder at relasjoner som er opparbeidet over tid regionalt utfordres av Statpeds landsdekkende organisering. Det oppleves usikkerhet i PPT ved utskifting av kontaktpersoner fra Statped i tjenesteytingen, særlig i overganger mellom barnehage og skole, og ulike opplæringsnivå, inkl. voksenopplæring.

Videre pekes det på at kompetanseløftet ikke vil kunne erstatte behovet for Statped. Det er både nødvendig med rask tilgang til kompetanse for laget rundt barnet som ikke krever for store ressurser når det oppstår et behov. I tillegg trengs skreddersydde tjenester til enkeltbarn/elever.

5. Innsatser for å ivareta sansetapgruppene bedre

Løsningsforslagene som presenteres i dette kapittelet gjenspeiler behovene som er identifisert i utfordringsbildet. Forslagene er basert på det som er kommet fram gjennom i dialog med kommunale aktører, brukerorganisasjoner og andre, og bygger også på Statpeds egne erfaringer. Der det finnes annet kunnskapsgrunnlag som underbygger forslagene, har vi tatt med det.

De aller fleste av innspillene og løsningsforslagene som er diskutert og som løftes frem her, ligger *utenfor* Statpeds ansvarsområde. Disse kategoriserer vi som forslag og anbefalinger fordi det vil være opp til andre aktører å vurdere om, og eventuelt hvordan, de kan følges opp.

Kapittelet er strukturert slik at de foreslåtte innsatsene er organisert etter ansvarsområdene til ulike aktører og sektorer. Innenfor opplæringssektor har vi tillatt oss å foreslå hvem som kan være aktuelle aktører for eventuell videre oppfølging.

Når det gjelder områder som berører helsesektor løfter vi frem noen tema som kan vurderes, basert på utfordringene som er adressert i dagens situasjon.

5.1. Innsatser innenfor Statpeds ansvarsområde

I kapittel 3 gjorde vi kort rede for Statpeds samlede innsats overfor sansetapgruppene slik det ser ut i dag. Statped vil være en sentral samarbeidspartner og støttetjeneste for kommuner og fylkeskommuner for å sikre systematisk ivaretagelse av sansetapgruppene.

Vi vil kontinuerlig tilpasse våre tjenester til behovene i sektor. Uavhengig av størrelse og geografi, skal kommuner og fylkeskommuner ha enkel tilgang til Statpeds tjenester. Dette gjelder både for barn og elever som trenger varige tilrettelegginger, og for de med moderate sansetap som kun trenger særskilt tilrettelegging, for eksempel ved skolestart eller skolebytte

Under beskrives et nytt tiltak som Statped kan ta initiativ til basert på innspillene i dette arbeidet.

5.1.1. Utvikle en veiviser om sansetap for kommuner og fylkeskommuner

Både kommuner, fylkeskommuner og brukerorganisasjoner har uttrykt behov for en tydeliggjøring av ansvar, roller og hvilken kompetanse som trengs på ulike stadier i barnehage- og opplæringsløpet. Det foreslås derfor at Statped kan ta initiativ til å utvikle en veiviser om sansetap for kommuner og fylkeskommuner.

Veiviseren vil kunne rettes mot både ledere og tjenesteutøvere i opplæringssektor. Den kan bidra til å konkretisere og tydeliggjøre *hvem* som er de sentrale aktørene i samarbeidet/laget rundt sansetapgruppene, *hvilket ansvar*⁶ de ulike aktørene har på ulike *tidspunkt* i

⁶ Med utgangspunkt i ulike lovverk

barnets/elevens liv. Veiviseren vil også inneholde anbefalinger om hvilken type kompetanse kommuner/fylkeskommuner bør ha for å fange opp og følge opp sansetapgruppene. Dette kan brukes i strategisk kompetanseplanlegging. Kunnskap og kompetanse om sansetap og om inkludering i barnehage og skole er viktige forutsetninger i arbeid med å forebygge mobbing. Dette er tema som bør inngå i kommunenes arbeid med strategisk kompetanseplanlegging. Verktøy og sjekklister for bl.a. gode overganger og inkludering vil være aktuelt i veiviseren.

Målet er å gjøre det enklere å finne informasjon og få tilgang til kompetanse og verktøy som er relevant.

Arbeidet må ses i sammenheng med andre aktørers ansvar:

- Utdanningsdirektoratets ansvar og ressurser for barn og unge med sansetap
- Nasjonal kompetansetjeneste for døvblinde
- Helsedirektoratets kartlegging av behovet for informasjons- og veiledningsmateriell knyttet til habilitering og rehabilitering ved syns- og hørselstap, jf. føringer i Nasjonal helse- og samhandlingsplan.

5.2. Innsatser innenfor kommunal sektors ansvarsområde

I dette kapittelet presenteres funn og forslag innenfor kommunal sektor sitt ansvarsområde. Forslagene er basert på dialogen med kommuner, fylkeskommuner og brukerorganisasjoner. Vi har diskutert hvordan barn og elever med sansetap fanges opp i dag, hvordan samarbeidet på kommunalt og fylkeskommunalt nivå fungerer for å sikre tidlig identifisering, hvordan kompetanse bygges, og hvilke aktører som har ansvar i ulike livsfaser for barn og elever med sansetap. Innsatsene er formulert som forslag til hvordan kommuner og fylkeskommuner kan innrette seg for å sikre mer systematisk ivaretagelse av sansetapgruppene.

Den enkelte kommune/fylkeskommune må selv finne de mest hensiktsmessige måtene å organisere seg på ut ifra størrelse, kompetanse og behov. Det som presenteres her er forslag til måter å løse identifiserte utfordringer på, som det er opp til kommunene/fylkeskommunene å gjennomføre.

5.2.2. Interkommunalt samarbeid

De kommunale aktørene har pekt på mulighetene som finnes i ulike former for interkommunalt samarbeid for å få bedre tilgang til kompetanse innen sansetapområdene.

Dette understøttes i NOU 2023: 9, der interkommunalt samarbeid foreslås som et egnet tiltak for å løse utfordringer i generalistkommunesystemet (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2023). *Veileder om interkommunalt samarbeid etter reglene i kommuneloven* trekker frem PPT som eksempel på en tjeneste som kan egne seg for interkommunal organisering hvis kommunen mangler ressurser og kvalifisert personell (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2023).

Syns- og audiopedagogisk tjeneste i Vestland (SAPT)⁷ er et eksempel på en organisasjonsmodell for interkommunalt samarbeid spesielt rettet mot sansetapgruppene. Denne måten å organisere syns- og audiopedagogtjenester på har i dette arbeidet blitt pekt på som interessant, ved at en storkommune (Bergen) tar ansvar for å organisere interkommunalt samarbeid for hele gamle Hordaland fylke, og deler av Sogn og Fjordane. Samarbeid mellom Statped og interkommunale tjenester som SAPT er viktig for å sikre avklarte roller og at tjenestetilbudet ivaretar pedagogisk rådgivning inn mot barnehage/skole.

Aktuelle aktører: Kommuner og fylkeskommuner

5.2.3. Strukturer for tverrfaglig kommunalt samarbeid

Kommuner og fylkeskommuner har understreket behovet for tverrfaglige samarbeidsstrukturer for å sikre at barn og unge med sansetap som ikke oppdages ved fødsel fanges opp så tidlig som mulig. I den sammenheng er det fra kommunale aktører pekt på at det er viktig og nødvendig å se til allerede eksisterende lovverk og veiledere om tverrfaglig samhandling, som verktøy for å få dette til i praksis, jf. også forslag om å styrke implementering av veiledere for koordinering, samarbeid og samordning i kap. 5.4.

Systematiske samarbeidsfora som involverer barnehage, skole, PPT, helsestasjoner, skolehelsetjeneste, koordinerende enhet⁸ m.fl. kan bidra til bedre kjennskap til hverandre og dermed mer avklarte ansvar og roller. På den måten kan relevante aktører kobles på tidlig når et sansetap oppdages hos et barn eller en elev. Dette må ses i sammenheng med koordinerende enhets kjernevirksomhet, jf. Nasjonal veileder for rehabilitering, habilitering og individuell plan og koordinator (Helsedirektoratet, 2015).

Samhandlingsrutiner som sikrer at opplæringssektor alltid involveres når det kommer melding fra spesialisthelsetjenesten om barn med sansetap til kommunen, vil bidra til at planlegging av pedagogiske og tekniske tilpasninger kan starte tidlig.

En av kommunene som har deltatt i dialogen arbeider etter BTI-modellen. De erfarer at den bidrar til gode systemer for å kvalitetssikre helhetlig og koordinert innsats i oppfølgingen av barn og unge.

Aktuelle aktører: Kommuner og fylkeskommuner

5.2.4. Strategisk kompetanseplanlegging

God lederforankring og strategisk kompetanseplanlegging er fremhevet som sentrale elementer for å lykkes i arbeidet rundt sansetapgruppene fra aktørene som har deltatt i dette arbeidet. Kommunene må ha kompetanse til å fange opp sansetap som ikke oppdages ved fødsel. Selv om det ikke kan forventes at kommuner og fylkeskommuner til enhver tid skal ha kompetanse til å følge opp barn og elever med sansetap er det nødvendig at de har planer

⁷ [Bergen kommune - Syns- og audiopedagogisk tjeneste](#)

⁸ Alle kommuner skal ha en koordinerende enhet for habilitering og rehabilitering, Jf. [Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. \(helse- og omsorgstjenesteloven\) - Kapittel 7. Individuell plan, koordinator og koordinerende enhet - Lovdata](#)⁸. I nasjonal veileder for rehabilitering, habilitering, individuell plan og koordinator anbefales det at kommunens syns- og hørselskontakter knyttes til den koordinerende enheten.

for hvordan de skal skaffe kompetanse når behovet oppstår. Kommunale aktører og brukerorganisasjoner har understreket hvor viktig det er med god lederforankring; at rektorer og barnehagestyrere forstår kompetansebehovene rundt sansetapgruppene. Det er også nødvendig å sikre et robust støtteapparat rundt barnet/eleven for å redusere sårbarheten ved fravær blant ansatte med spesialkompetanse.

KS sin kartlegging av strategisk kompetanseutvikling i kommunene fra 2010 viser at det er et uutnyttet potensial i kommunene for strategisk kompetansestyring (Sollien, et al., 2010). Det bekreftes av deltagerne i dette arbeidet. Kommuner som har arbeidet systematisk med å bygge kompetanse innen sansetap oppgir at det å ha system og kultur for erfarings- og kunnskapsdeling er nøkkelen for å få det til. Da kan man bli gode på å fange opp og følge opp barn og elever med sansetap, selv uten å ha tilsatt egne syns- eller audiopedagoger, som det er stor mangel på.

Aktuelle aktører: Kommuner og fylkeskommuner

5.2.5. Sansetap-team i PPT

For å styrke kompetansen innenfor syns-/audiopedagogikk og tegnspråk i PPT er et av forslagene fra kommuner i dette oppdraget å opprette sansetap-team, for å skape sterkere fagmiljøer. Det er mye som sammenfaller når det gjelder oppfølging av barn og elever med nedsatt hørsel og nedsatt syn eller begge sansetapene kombinert. En av kommunene som har deltatt i dette arbeidet har kommet til at de vil opprette et eget sansetap-team i PPT for å også styrke det synsfaglige området, som er enda mer sårbart enn det hørselsfaglige.

KS peker på at for små PP-tjenester med få ansatte vil ikke dette være mulig å gjennomføre i praksis, og forslaget må ses i sammenheng med mulighetene som ligger i interkommunalt samarbeid, se kap. 5.2.1.

Aktuelle aktører: Kommuner og fylkeskommuner

5.2.6. Rutiner for å sikre gode overganger

Både kommunale aktører og brukerorganisasjoner har understreket behovet for at kommuner og fylkeskommuner har rutiner som sikrer gode overganger for barn og elever med sansetap ved oppstart i barnehage, overgang til skole og overganger gjennom hele opplæringsløpet. For eksempel bør virksomhets- og enhetsledere på kommunalt nivå få melding om barn-/elev med sansetap 1-2 år før oppstart. Da kan planlegging av en god overgang starte tidlig sammen med barn/elev/foresatte og personalgruppe.

Ny opplæringslov gir klarere føringer om at fylkeskommunen skal sørge for at elever får en trygg og god overgang fra grunnskolen til videregående opplæring, og kommunen skal samarbeide med fylkeskommunen om dette (Opplæringsloven §9-5).

Aktuelle aktører: Kommuner og fylkeskommuner

5.2.7. Rutine for å undersøke sansetap ved henvisning til PPT

Flere kommuner som har deltatt i oppdraget har gode erfaringer med å ha rutine for at undersøkelser av syn og hørsel skal være gjennomført ved henvisning til PPT, ved indikasjon på at barnet/eleven har nedsatt syn eller hørsel. De erfarer at det bidrar til tidlig innsats og å sikre at mulige sansetap inngår i en helhetlig vurdering av barn/elever med

behov for særskilt tilrettelegging i barnehage og skole.

Aktuelle aktører: Kommuner og fylkeskommuner

5.3. Styrke implementering av veiledere for koordinering, samarbeid og samordning

Samtlige aktører som har deltatt i arbeid med dette oppdraget peker på behovet for å styrke arbeidet med å implementere nasjonale veiledere om samarbeid om tjenester til barn, unge og deres familier⁹, og om rehabilitering, habilitering, individuell plan og koordinator¹⁰. Det å utvikle rutiner og møteplasser for samarbeid, informasjonsflyt og kompetanseutvikling, særlig mellom kommuner og helseforetakene, vil ha stor betydning for å sikre tidlig innsats for barn og unge med nyoppdaget sansetap, og progredierende sansetap.

Innsatsen må ses i sammenheng med følgeevalueringen av lovendringene som følge av Likeverdsreformen som gjennomføres av NTNU Samfunnsforskning i perioden 2022-2027.

Aktuelle aktører: Velferdstjenester i kommuner, fylkeskommuner og statlige tjenester. I tillegg er det et tverretattlig samarbeid gjennom at Utdanningsdirektoratet, Helsedirektoratet, Arbeids- og velferdsdirektoratet og Barne-, ungdoms og familiedirektoratet har felles ansvar for følgeevalueringen av Likeverdsreformen.

5.4. Innsatser i statlig utdanningssektor

I dette kapittelet beskrives anbefalinger for å bygge kunnskap og kompetanse på nasjonalt nivå.

5.4.8. Fleksible utdanningsløp

Det anbefales at det tilbys utdanninger på ulike nivå for å møte samfunnets behov for kompetanse innen syns- og audiopedagogikk, kombinerte sansetap og tegnspråk:

- fleksible, modulbaserte emner bør tilbys både som etter- og videreutdanning på deltid for å møte mer avgrensede eller spesialiserte kompetansebehov lokalt, som kan kombineres med arbeid. Målgruppen bør omfatte alle i laget rundt barnet/eleven, også assistenter og fagarbeidere.
- heltids- og mer fleksible deltidsstudier samt utdanninger på masternivå som kvalifiserer til doktorgrader og forskning for å sikre fag- og kunnskapsutvikling og rekrutteringsgrunnlag til sektor
- innenfor fagområde syn bør det vurderes å opprette ordinært masterløp i spesialpedagogikk med fordypning i synspedagogikk, noe som ikke finnes i dag

Aktuelle aktører: Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet, universitets- og høyskolesektor

⁹ [Samarbeid om tjenester til barn, unge og deres familier - Helsedirektoratet](#)

¹⁰ [Rehabilitering, habilitering, individuell plan og koordinator - Helsedirektoratet](#)

5.4.9. Tilskuddsordninger for utdanninger innen syns- og audiopedagogikk, punktskrift og tegnspråk

Det anbefales at det gjøres vurderinger knyttet til om syns- og audiopedagogikk bør inngå i Utdanningsdirektoratets tilskuddsordning for barnehage og skole for å imøtekomme det store behovet for syns- og audiopedagoger i flere sektorer.

For å ivareta og styrke norsk tegnspråk og sørge for at barn og unges rett til tegnspråkopplæring ivaretas, bør det også vurderes nasjonale føringer for opprettelse av fleksible etter- og videreutdanningstilbud for ansatte i barnehage og skole.

Det bør vurderes om studier kan støttes gjennom tilskuddsordninger for kommunene.

Aktuelle aktører: Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet, universitets- og høyskolesektor

5.4.10. Sansetap i barnehagelærer- og lærerutdanninger og spesialpedagogiske utdanninger

Det anbefales at emner om sansetap og syns-/audiopedagogikk inngår i grunnutdanningene for barnehagelærere og lærere for å styrke kompetansen i laget rundt barnet til å både oppdage og følge opp barn og elever med sansetap. De spesialpedagogiske utdanningene på bachelor- og masternivå bør også omfatte syns- og audiopedagogiske fag.

Statped kan være en samarbeidspartner om det faglige innholdet.

Aktuelle aktører: Kunnskapsdepartementet, universitets- og høyskolesektor

5.4.11. Internasjonalt samarbeid om utdanninger og forskning på små og spesialiserte fagområder

Det anbefales at det gjøres vurderinger om nordisk samarbeid om både forskning og utdanningstilbud innenfor alle sansetapområdene, fordi kompetansen er sårbar i alle de nordiske landene.

Aktuelle aktører: Kunnskapsdepartementet, universitets- og høyskolesektor

5.4.12. Vurdere tilsyn og veiledning knyttet til rettighetene til sterkt svaksynte og blinde elever

Gjennom innspillene i dette arbeidet har det kommet frem en bekymring for at elever med synsnedsettelser ikke får den kvaliteten i opplæringen de har rett på. Statpeds erfaringer gjennom tjenesteytingen tilsier at mange kommuner har utfordringer med å være i forkant med kompetansebygging, og ha tilstrekkelig og stabil kompetanse gjennom opplæringsløpet. Vi anbefaler at tilsyn og veiledning bør vurderes som et virkemiddel for å følge med på om denne elevgruppen får nødvendig opplæring i punktskrift etter § 3-5/§6-4, og opplæring i bruk av nødvendige tekniske hjelpemiddel og mobilitet etter §11-5. Ikke alle elever har kapasitet til å nyttiggjøre seg timene etter §3-5/§6-4. Her må det sikres at behovet for nødvendig opplæring i punktskrift, mobilitet og tekniske hjelpemidler ivaretas innenfor ordinær undervisningstid. Vi vurderer at tilsynet bør omfatte vurderinger av om personalet som utfører undervisningen/oppfølgingen har tilstrekkelig kompetanse.

Aktuelle aktører: Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet, statsforvalter

5.5. Innsatser som kan omfatte endringer i opplæringsloven eller annet regelverk

I dette kapittelet gis det anbefalinger som omfatter å vurdere områder i lov- og regelverk som har betydning for ivaretagelse av sanseapgruppene.

5.5.13. Vurdere inntaksreglene for videregående opplæring

Det anbefales å vurdere inntaksreglene for videregående opplæring med hensyn til å gi videregående skoler bedre rammebetingelser for å tilegne seg kompetanse, gjøre nødvendige praktiske og tekniske tilpasninger, og planlegge for en god oppstart og gjennomføring for elever med sanseap. Dette handler om at det er for kort tid fra inntak til oppstart, til at skolene har mulighet for å gjøre disse tilpasningene og til å tilegne seg nødvendig pedagogisk kompetanse.

Aktuelle aktører: Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet

5.5.14. Vurdere kompetansebehov rundt sterkt svaksynte og blinde elever

Statped anbefaler at det utredes hvordan det i større grad kan sikres kompetanse innenfor synspedagogikk og kompenserende ferdigheter hos personale som underviser sterkt svaksynte og blinde elever.

Det kan ligge ulike alternativer til grunn: Formell synspedagogisk kompetanse i tillegg til undervisningskompetanse, eller å kombinere andre profesjoner i et to-lærer- eller teamsystem i klasserommet, jf. § 11-9 i opplæringsloven. En synspedagog vil ha kompetanse i pedagogisk tilrettelegging av undervisningen, men ikke tilstrekkelig undervisningskompetanse til å utarbeide faglig opplegg i tråd med læreplanverket og mål i det enkelte fag.

Vi viser ellers til Statpeds hørings svar til *Forslag til endring i reglene om hvem som kan ansettes i lærerstilling og forslag om å tydeliggjøre reglene om faglig ansvar i opplæringen*¹¹ for utdypende innspill.

Aktuell aktør: Kunnskapsdepartementet

5.6. Områder som berører helsesektor

Selv om helsesektor ikke har vært aktivt involvert i dialogen rundt dette oppdraget, er det identifisert flere områder innenfor helse som kan vurderes nærmere for å adressere dagens utfordringer. I dette kapittelet fremhever vi områder som er aktuelle for å utforskes videre.

¹¹ [Høring Forslag til endring i reglene om hvem som kan ansettes i lærerstilling og forslag om å tydeliggjøre reglene om faglig ansvar for opplæringen - regjeringen.no](#)

5.6.15. Nasjonale faglige retningslinjer om hørsel og syn

Kommunale aktører og brukerorganisasjonene peker på at mange barn og elever med nedsatt syn og hørsel blir fanget opp for sent. Dette sammenfaller med Statpeds erfaringer. Statped er i dialog med Helsedirektoratet om deres arbeid med å kartlegge behovet for informasjons- og veiledningsmateriell for ulike målgrupper angående syns- og hørselstap, som inkluderer mulige pasient- og brukerforløp for denne målgruppen¹² (Helse- og omsorgsdepartementet, 2024). Temaene som beskrives under kan ses i sammenheng med dette arbeidet:

- Utforske om målgruppen for nasjonal faglig retningslinje Hørsel hos små barn 0–3 år bør utvides til eldre barn, for å muliggjøre tidligere oppdagelse av hørselstap hos denne aldersgruppen.
- Vurdere muligheten for mer systematiske synsundersøkelser, og om dagens anbefalinger om synsundersøkelser i Nasjonal faglig retningslinje for helsestasjon, skolehelsetjeneste og helsestasjon for ungdom er tilstrekkelige. Dette inkluderer en vurdering av om retningslinjene bør justeres for å sikre synsundersøkelse ved 6 uker, 3 måneder, 6 måneder, 1 år og 2 år.
- Vurdere om det er behov for å styrke implementeringen av Nasjonal faglig retningslinje for helsestasjon, skolehelsetjeneste og helsestasjon for ungdom i kommuner, slik at synsundersøkelser gjennomføres som anbefalt på gitte tidspunkter.
- Vurdere om de ovennevnte retningslinjene kan tydeliggjøre behovet for å undersøke for kombinerte sansetap når ett sansetap er identifisert, og om de bør inkludere informasjon om Statpeds tilbud for målgruppen kombinerte sansetap/døvblindhet. Dette kan bidra til å gjøre kommunene bedre kjent med relevante fagmiljøer.

5.6.16. Etablering av kvalitetsregister for syn

Statped støtter det pågående arbeidet i spesialisthelsetjenesten med å opprette et kvalitetsregister for syn fordi det over tid vil gi bedre oversikt over forekomst, og bidra til et bedre grunnlag for forskning, fagutvikling og tilpassede tjenester.

5.6.17. Vurdere tilsyn og veiledning knyttet til koordinering og samordning av tjenester til barn, unge og deres familier

Innspill fra aktørene i dette arbeidet peker på behov for bedre samordning av tjenester. Det kan vurderes om nasjonalt tilsyn og veiledning kan være hensiktsmessige virkemidler for å styrke implementeringen av nasjonale veiledere for koordinering av tjenester til barn, unge og deres familier. Det er pekt særskilt på at koordinerende enheter i kommuner og spesialisthelsetjenesten ikke alltid fungerer tilfredsstillende, samt at det er uklarheter knyttet til barnekoordinatorordningen.

¹² Ref. Meld. St. 9 (2023-24) Nasjonal helse- og samhandlingsplan der det bl.a. gis føringer om at Helsedirektoratet skal kartlegge behovet for informasjons- og veiledningsmateriell for befolkningen generelt, personer med sansetap, pårørende og helsetjenestene knyttet til habilitering og rehabilitering ved syns- og hørselstap. Dette kan omfatte hensiktsmessige pasient- og brukerforløp.

6. Implementering og formidling

Det vil være opp til Kunnskapsdepartementet å vurdere hvordan rapporten skal følges opp videre. Statped har ikke myndighet overfor kommuner, fylkeskommuner eller andre sektorer, og kan ikke pålegge aktører å følge opp rapportens forslag og anbefalinger. Vi vil likevel bidra aktivt med vår kompetanse og erfaring gjennom dialog og samarbeid med relevante aktører. Det innebærer for eksempel å formidle funn fra arbeidet i den videre dialogen med kommuner og fylkeskommuner gjennom ulike kommunikasjons tiltak, og i etablerte nettverk og fora, som PPT-ledernettsverk og andre samarbeidsmøter for å bidra til at budskapet når ut til beslutningstakere og tjenesteytere.

Vi vil også peke på følgende momenter som vi mener er de mest sentrale for å lykkes i arbeidet med systematisk ivaretagelse av sanseapgruppene:

Koordinert innsats: Det er viktig at særlig kommuner, fylkeskommuner og spesialisthelsetjenesten samarbeider tett for å sikre at de nødvendige strukturene for tidlig oppdagelse og oppfølging av barn og unge med sanseap etableres der det ikke fungerer tilfredsstillende i dag. Det bør legges vekt på klar ansvarsfordeling og effektive samarbeidsrutiner mellom sektorene.

Tilgang på kompetanse: For å møte utfordringen med manglende kompetanse om sanseap, bør det legges til rette for en målrettet satsing på kompetansetilbud som treffer behovene i samfunnet. Her har statlig utdanningssektor et stort ansvar for å utvikle tilbud og virkemidler.

Veiviser om sanseap for kommuner og fylkeskommuner: Statped kan initiere utvikling og formidling av den foreslåtte veiviseren for sanseap. Denne bør være lett tilgjengelig for alle relevante aktører, og formidles bredt gjennom f.eks. nettverk, seminarer og digitale plattformer, slik at kommuner og fylkeskommuner enkelt kan bruke den i sin strategiske planlegging og som et verktøy i den praktiske hverdagen.

Tverretattlig samarbeid, oppfølging og evaluering: Etter at Kunnskapsdepartementet har vurdert rapporten bør arbeidet følges opp med klare mål for gjennomføring og implementering, og plan for oppfølging i ulike sektorer. Tilsyn og evalueringer kan være aktuelt for å sikre at aktuelle tiltak blir gjennomført og har ønsket effekt på ivaretagelsen av sanseapgruppene.

7. Organisering av arbeid med oppdraget

Arbeidet har vært organisert som et prosjekt i Statped siden 2023, med et tilhørende arbeidsutvalg. Arbeidsutvalget har gitt verdifulle innspill til prosjektets mandat, samt underveis i arbeidet. Det har sammen med representanter fra Statped bestått av:

- seksjonsleder ved Pedagogisk Psykologisk avdeling, Lillestrøm kommune
- virksomhetsleder PPT videregående opplæring, Troms fylkeskommune
- virksomhetsleder ved PPT Porsgrunn kommune (representerte Faglig råd for PPT)
- spesialrådgiver fra Oppvekst, kultur og utdanning, KS.

Statped har invitert kommuner av ulik størrelse og med geografisk spredning, fylkeskommuner, KS og statsforvalterembeter til dialog gjennom et bredt sammensatt innspillsmøte i mai 2023, og til en to-dagers workshop i mai 2024.

Det er også gjennomført flere workshops med Statpeds faglige brukerråd innen syn og hørsel, tegnspråk og kombinerte sansetap. Tabellen under viser hvilke aktører som har deltatt, og hvilke kommuner/fylkeskommuner og Statsforvalterembeter som har vært representert.

Aktør	Representanter fra
Kommunal sektor	Troms fylkeskommune
Følgende nivå/roller har deltatt i dialogen:	Vestfold fylkeskommune
Virksomhetsleder	Austevoll kommune
PPT-leder	Bergen kommune
PPT-rådgiver	Eidskog kommune
Barnehagestyrer	Færder kommune
Rektor	Karasjok kommune
	Lillestrøm kommune
	Oslo kommune
	Porsgrunn kommune
	Ulstein kommune
	Vadsø kommune
	KS
Statsforvalterembeter	Oslo og Viken
	Vestland
Statpeds faglig brukerråd syn	
Statpeds faglig brukerråd hørsel, tegnspråk og kombinerte sansetap	

8. Kilder

Ikke alle kilder er referert til i teksten, men har vært brukt som grunnlag underveis i arbeidet.

Andrews, T. M., & Hustad, B.-C. (2022). *Bemanning i PP-tjenesten: Tilstrekkelig for å oppfylle tjenestens mandat?* Nordlandsforskning.

Arbeids- og velferdsdirektoratet, Utdanningsdirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Helsedirektoratet. (2023). Samarbeid om tjenester til barn, unge og deres familier. Nasjonal veileder.

Barneombudet. (2017). *Uten mål og mening? Elever med spesialundervisning i grunnskolen*. Barneombudet.

Buland, T. H., Mordal, S., Gjøsund, G., Caspersen, J., & Wendelborg, C. (2018, November). Mellom system og individ : En studie av Statpeds oppdrag, tjenester og ressursdisponering innen fagområdene syn, sammensatte lærevansker og språk og tale. *NTNU Samfunnsforskning* .

Falkenberg, H. K., Langaas, T., & Svarverud, E. (2019). Vision status of children aged 7–15 years referred from school vision screening in Norway during 2003–2013: a retrospective study. *BMC Ophthalmology*.

Haugen, O. H., Bredrup, C., & Rødahl, E. (2016). Nedsatt syn hos barn og unge i Norge. *Tidsskriftet for den norske legeforening*.

Helse- og omsorgsdepartementet. (2024, 04 03). Nasjonal helse- og samhandlingsplan 2024-2027. Vår felles helsetjeneste. Meld.St.9 (2023-2024).

Helsedirektoratet. (2015). Barn og unge med habiliteringsbehov. Samarbeid mellom helse- og omsorgssektoren og utdanningssektoren om barn og unge som trenger samordnet bistand. Nasjonal veileder.

Helsedirektoratet. (2015). Rehabilitering, habilitering, individuell plan og koordinator. Nasjonal veileder.

Helsedirektoratet. (2016). *Nasjonal faglig retningslinje for utredning og oppfølging av hørsel hos små barn (0–3 år)*.

Helsedirektoratet. (2020). *Utredning av tilbud til hørselshemmede* . Hentet fra <https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/utredning-av-tilbud-til-horselshemmede>

Helsedirektoratet. (2023). Helsestasjon, skolehelsetjeneste og helsestasjon for ungdom. Nasjonal faglig retningslinje.

Helsedirektoratet. (2024 , 06 10). *Helsenorge*. Hentet fra Helsestasjon, skolehelsetjeneste og helsestasjon for ungdom. Nasjonal faglig retningslinje. 2019: <https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/helsestasjons-og-skolehelsetjenesten>

Helsedirektoratet. (2024, 07 01). *Enklere tilgang til informasjon*. Hentet fra Livshendelsen - Alvorlig sykt barn: <https://alvorligsyktbarn.no/enklere-tilgang-til-informasjon>

Helsedirektoratet. (2024, 06 10). *Helsenorge*. Hentet fra Nyfødtscreening og undersøkelser av nyfødte: <https://www.helsenorge.no/etter-fodsel/helseundersokelser-av-nyfodte/#horselsscreening>

- Hendar, O. (2012). *Elever med hørselshemming i skolen. En kartleggingsundersøkelse om læringsutbytte*. Statped.
- Hjulstad, J., Haugen, G. D., Wiik, S. E., Holkesvik, A. H., & Kermit, P. (2015). *Kunnskapsoversikt over forskningsfunn om læring hos barn og unge med hørselshemming*. NTNU Samfunnsforskning.
- Kermit, P. (2018, April). Hørselshemmedes barns og unges opplæringsmessige og sosiale vilkår i barnehage og skole. Kunnskapsoversikt over nyere nordisk forskning. *Mangfold og inkludering, NTNU Samfunnsforskning*, s. 70.
- Kommunal- og distriktsdepartementet. (2023). *NOU 2023: 9 Generalistkommunesystemet - Likt ansvar - ulike forutsetninger*.
- Kommunal- og distriktsdepartementet. (2023). *Veileder om interkommunalt samarbeid etter reglene i kommuneloven*. Kommunal- og distriktsdepartementet.
- Kultur- og likestillingsdepartementet. (2023). *NOU 2023: 20 Tegnspråk for livet - forslag til en helhetlig politikk for norsk tegnspråk*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2023-20/id2984187/?q=tegnspr%C3%A5kl%C3%A6rer&ch=5#match_1
- Kunnskapsdepartementet. (2020). Meld. St. 6 (2019–2020) Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO.
- Kunnskapsdepartementet. (2021). Virksomhets- og økonomiinstruks for Statped. Kunnskapsdepartementet.
- Nasjonal kompetansetjeneste for læring og mestring. (2019). *mestring.no*. Hentet fra Strategi 2019 - 2023 Nasjonal kompetansetjeneste for læring og mestring: https://mestring.no/wp-content/uploads/2019/03/Strategi_2019%E2%80%932023_ENDELIG.pdf
- Nasjonalt servicemiljø for medisinske kvalitetsregistre. (2024, 05 08). *Norsk kvalitetsregister for Øre-Nese-Hals: Hørselsregisteret for barn*. Hentet fra Norsk kvalitetsregister for Øre-Nese-Hals: Hørselsregisteret for barn: <https://www.kvalitetsregistre.no/register/ore-nese-hals/norsk-kvalitetsregister-ore-nese-hals-horselsregisteret-barn>
- Norges Blindeforbund. (2016). En av gjengen. Veileder for å hindre mobbing blant synshemmede barn og unge.
- Norsk helseinformasjon. (2024, 04 30). *nhi.no*. Hentet fra Svaksynthet og blindhet: <https://nhi.no/sykdommer/oye/diverse/svaksynthet-og-blindhet?page=2>
- NOU 2023: 20. (u.d.). *Tegnspråk for livet - Forslag til en helhetlig politikk for norsk tegnspråk*. Kultur- og likestillingsdepartementet.
- OECD. (2018). *Investing in Youth: Norway*. Hentet fra OECDiLibrary: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/investing-in-youth-norway_9789264283671-en
- Oslo Economics. (2021). *Kunnskapsgrunnlag om synshemmede i Norge: Pasientgrupper, aktører og muligheter for å styrke tjenestetilbudet*. Oslo Economics.

- Prause, D. (2022). Døvblindhet er ukjent og misforstått. *Sykepleien*.
- Rambøll. (2011). *Kartlegging av situasjonen til barn og unge med sansetap*. Helsedirektoratet.
- Sollien, T. H., Moland, L. E., Bråthen, K., Ure, O., Renå, H., & Skattum, C. (2010). *Strategisk og systematisk kompetansestyring*. Asplan Viak.
- Statped. (2020). *Sluttrapport for oppdrag 2020 – 001 - Utvikle samarbeidet mellom Statped og helsesektoren*.
- Statped. (2020). *Sluttrapport for oppdrag 2020-001 Utvikle samarbeidet mellom Statped og spesialisthelsetjenesten*. Statped.
- Statped. (2023, 10 23). *Hva er synsnedsettelse*. Hentet fra <https://www.statped.no/syn/hva-er-synsnedsettelse/>
- Statped. (2024, 4 30). *Hørselshemming*. Hentet fra <https://www.statped.no/horselshemming/>
- Statped. (2024, 05 02). *Kombinert sansetap og dövblindhet*. Hentet fra <https://www.statped.no/kombinerte-syns--og-dovblindhet/>
- Unge funksjonshemmede. (2020). *Stå opp mot hatprat*. Unge funksjonshemmede.
- Utdanningsdirektoratet. (2024, 06 03). *Statsforvalterenes tilsyn med barnehage- og opplæringsområdet 2023*. Hentet fra Regelverk og tilsyn: <https://www.udir.no/regelverk-og-tilsyn/tilsyn/oppsummering-av-tilsyn/statsforvalterenes-tilsyn-med-barnehage--og-opplaringsområdet-2023/>
- UU-tilsynet. (2024). *Den digitale skulen - kan alle delta på like vilkår?* UU-tilsynet.

